

ЗА СЪОТНОШЕНИЕТО МЕЖДУ ПОНЯТИЯТА ГЕОГРАФСКА ОБВИВКА И ЛАНДШАФТНА ОБВИВКА НА ЗЕМНОТО КЪЛБО

Проф. д-р В. Завриев, Минск—БССР

Географската обвивка на земното кълбо се явява особено природно тяло, тясно свързано със земната повърхност, което представлява специфичен материален обект, притежаващ присъщи само за него твърде сложни преплитания и съчетания от предмети и явления, отнасящи се към различни форми на материята—физическа, химическа и биологическа.

Първи, които са дошли близко до определението на понятието за географската обвивка като самостоятелно естествено-историческо тяло и за предмета на физическата география, са П. И. Броунов (1910) и Р. И. Аболин (1914). То произтича от трудовете на В. В. Докучаев (1888) и било въведено в научната практика през 30-те години на нашия век от А. А. Григориев.

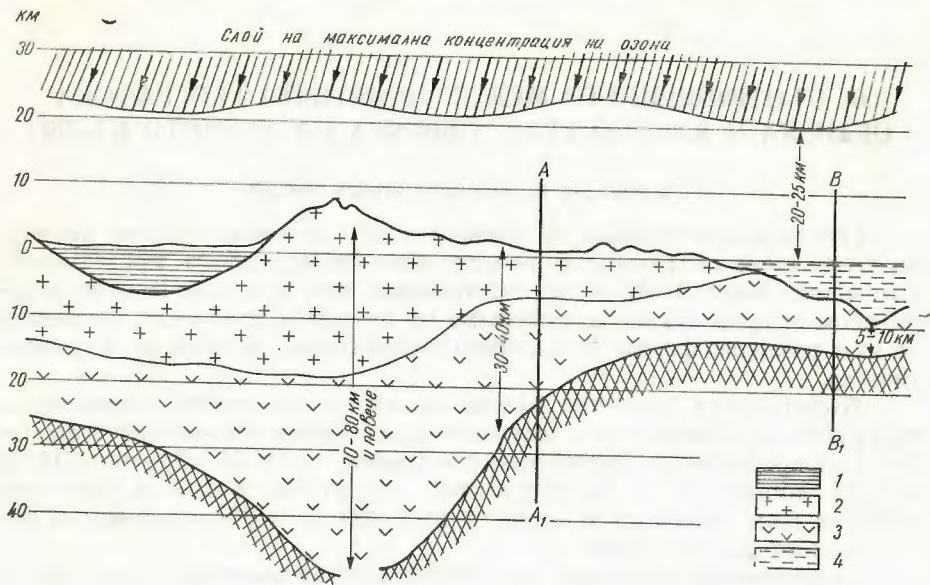
Съвременните представи за географската обвивка са обосновани в трудовете на А. А. Григориев, В. И. Вернадски, С. В. Калесник, К. К. Марков, А. Г. Исаченко и други.

Особено заслужава да се спрем на работите на А. А. Григориев, който в „Опит за аналитическа характеристика на състава и строежа на физикогеографската обвивка на земното кълбо“ (1937) обосновава законосъобразността на самия термин „физикогеографска обвивка“ (С. В. Калесник предложил да я наречат „географска обвивка“), като ѝ дал изчерпателно определение.

Под физикогеографска (географска) обвивка А. А. Григориев разбира комплексно устройство или сложно съчетание от геосфери—*атмосфера* (тропосферата с ниския слой на стратосферата), *литосфера* (утаечните, метаморфните, гранитните и базалтовите скали, съставлящи земната кора), *хидросфера* (океаните, моретата, реките, езерата, ледниците, почвените води и т. н.) и *биосфера* (почвено-растителната покривка, животинския свят и бактериите).

Горната граница на географската обвивка се определя на височина 20—25 км над нивото на Световния океан, т. е. под слоя на максималната концентрация на озона, задържащ главната маса на пагубните за живите организми ултравиолетови слънчеви и други излъчвания от космоса. В резултат на това вътре в географската обвивка се появява и се развива биосферата.

Долната граница на географската обвивка съвпада с повърхността на Мохоровичич, под която се намира горната мантия, подстиляща земната кора, или литосферата. Тази граница под материците се намира средно на 30—40 км (под планинските области до 70—80 км и по-

Фиг. 1. Географска обвивка на Земята
1—угаени скали; 2—гранитни; 3—базалти; 4—океан

вече), а под дъното на дълбоките части на Световния океан—на дълбочина 5—10 км (фиг. 1).

Съществена особеност на географската обвивка е наличието в нея на живот, а така също и на вещества, които се намират в три агрегатни състояния—твърдо, течно и газообразно.

Не по-малко важно свойство на географската обвивка е това, че нейното формиране и развитие, както и процесите, които протичат в нея постоянно от момента на възникването ѝ до настоящето, се извършват под непосредственото влияние на външните—космически, и на вътрешните земни сили. Най-послед след появата на човека и с развитието на обществото и научно-техническия прогрес географската обвивка изпитва все по-засилващо се влияние от човешкото общество, при което в настояще време това влияние вече може до известна степен да се сравни с влиянието на космическите и на телуричните сили.

Другите „сфери“ на Земята, например мантията, се развиват преимуществено под влияние на една коя и да било сила, а веществото, което ги съставя, се намира главно в едно агрегатно състояние и е слабо засегнато от дейността на човешкото общество. На географска-

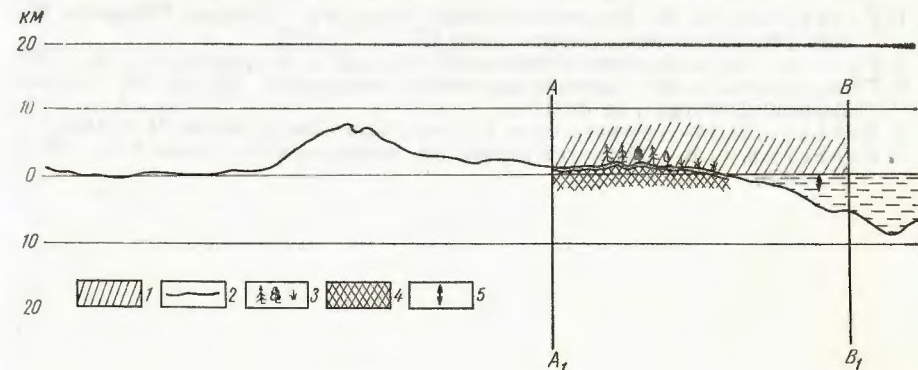
та обвивка са свойствени: етажираност, взаимно проникване на компонентите, взаимна свързаност и взаимна обусловеност на последните, диференциация и регионално многообразие.

В народния говор отдавна са се появили названия (термини) за означаване на горите, полетата и други местности. Така гората в зависимост от съставлящите я скали, храсти и други особености се нарича: брезак, дъбрава, еловица, боровец, урема¹, пожарища, тайга, ниска гора, рядка гора, трънаци и т. н. Множество названия имат влажните екваториални и тропични гори, а така също степите с наименованията пуста, прерия, пампа и др.

При арабите А. Хумболт наброява повече от двадесет названия, с които те наименуват пустини и полупустини в зависимост от характера на основната скала, почвата, наличието на водата, растителността и т. н. Известни са така също многобройни други названия, съществуващи у народите и отнасящи се към различни, на пръв поглед доста еднообразни местности, например тундри, блата и т. н.

Във всичките тези случаи въпросът се отнася за своеобразни територии—ландшафти, интересът към които всякога се е поддържал сред народа.

Бележка за ландшафтите се среща във „Всеобщата география“ на Б. Варениус (1650), обаче научно обоснованата мисъл за множеството разнокачествени участъци, отличаващи се вътре в географската обвив-

Фиг. 2. Ландшафтна обвивка на Земята
1—приземен атмосферен слой; 2—почва; 3—растителност; 4—изветрительна кора; 5—поден слой и дълбочина до 150—200 м

ка (географски ландшафти), за пръв път може би е била сформирана от Л. С. Берг.

Нещо повече, Л. С. Берг допускал, че физическата география представлява от себе си наука за ландшафтите. После се появили немалък брой негови последователи и привърженици.

¹ В степите галериен лес край реките.

В настояще време наука за ландшафтите се счита ландшафтознанието, която се явява един от отраслите на физическата география. Предмет на ландшафтознанието като особена наука се явява *ландшафтният комплекс* (ландшафтната обвивка), привързан към земната повърхност (суша и океани).

Крайната долна граница на ландшафтния комплекс се явяват не приземните атмосферни слоеве, а долните слоеве на изветрителната кора (фиг. 2). Тези граници не противоречат на известните определения за ландшафтите, в които те се признават като реално съществуващи участъци от земната повърхност, които имат регионално значение, или тиположки категории—различни типове местности.

В заключение трябва да забележим, че ландшафтът (подобно на френския термин „пейзаж“) се представя и като най-общо понятие, подобно на понятията „почва“, „растителност“ и други, приложимо към кои и да било териториални комплекси независимо от тяхната големина и сложност.

Превел *Ил. Иванов*

ЛИТЕРАТУРА

1. Герасимов, И. П.—Научно-технический прогресс и география, Материалы V съезда Географического общества союза СССР, Л., 1970.
2. Григорьев, А. А.—Географическая оболочка, КГЭ, Географгиз, т. I, М., 1960.
3. Григорьев, А. А.—Теоретические основы современной физической географии, Вопросы философии, № 3, 1963.
4. Забелин, Н. М.—Географическая оболочка, География в школе, № 6, 1967.
5. Калесник, С. В.—Общие географические закономерности Земли, Изд. „Мисль“, М., 1970.

ÜBER DAS VERHÄLTNISS ZWISCHEN DEN BEGRIFFEN GEOGRAPHISCHE HÜLLE DER ERDKUGEL UND LANDSCHAFTSHÜLLE

W. G. Sawriev

Zusammenfassung

Als erste sind der Bestimmung des Begriffs geographische Hülle P. I. Brounow und R. I. Abolin nahegekommen. Die modernen Vorstellungen von der geographischen Hülle wurden in den Arbeiten von A. A. Grigoriew, S. W. Kalesnik, A. G. Isatschenko u. a. begründet. Nach A. A. Grigoriew ist die physisch-geographische Hülle eine komplizierte Verflechtung von Geosphären—Atmosphäre, Lithosphäre, Hydrosphäre und Biosphäre.

Eine kennzeichnende Besonderheit der geographischen Hülle ist das Vorhandensein von Leben. Nach dem Auftreten des Menschen unterliegt die geographische Hülle dem Einfluß der menschlichen Gemeinschaft, der dem Einfluß der kosmischen und der tellurischen Kräfte gleichkommt.

Unter den verschiedenen Völkern haben sich für besondere Territorien—Landschaften der geographischen Hülle—spezielle Termini herausgebildet. Eine wissenschaftlich begründete These über die verschiedenartigen Unterabteilungen der geographischen Hülle wurde von L. S. Berg erarbeitet. Die Lehre über die Landschaften ist die Landschaftskunde, die als ein Bereich der physischen Geographie gilt.

Der Begriff Landschaft (ähnlich wie der französische Ausdruck „paysage“) ist für jederlei territoriale Komplexe, unabhängig von ihrer Größe und Kompliziertheit, anzuwenden.